

A fasizmus mint lelki igény

Félve veselkedem neki a témának, amely napok óta üldöz és szorongat. Megszököm előle, és aztán figyelem, ahogy oszon utánam. Megrázom a fejem, hogy kiröpüljön belőle, de akkor megkürülte zümmög, mint valami bögöly.

Előrebocsátom: ennek az írásomnak nincs aktuálpolitikai célja. Csak megálapítok valamit, ami – ha igazam van – feladja a leckét minden demokratikus erőnek, hogy miként politizáljon a következő években.

Magyarországon a választási hadjárat során és főként a két választási forduló között tömegméretekben jelentkezett a fasizmus nem mint összefüggő ideológiai rendszer, hanem mint lelki igény. Jó arcú fiatalok gyűltek össze változó nagyságú, olykor gigászi tömegben, hogy éltsék a Vezért, és hogy énüket elveszítve feloldódjanak egymás odaadásában. Ennek a tömegpszichológiai rémségnek ismerjük sztálinista, iszlám és egyéb változatait is, de hívószavai, mint erre később kitérek még, geopolitikai térségünkben a prefasiszta és fasiszta eszmények és indulatok gerjesztésével toboroznak tábor.

Az egységben tombolni vágyók pszichikai készletével a köznapi életben is találkozunk. Például a futballpályák lelátóin. Egyszer a hatvanas évek közepén a B-középről néztem végig egy Ferencváros–Vasas meccset. Amikor a Vasas csatára, Farkas János három védőt kicselezve lőtt egy gyönyörű gólt, a körülöttem ülők felugrottak a helyükről, és ezt üvöltötték: „Rohadt cigány!” Farkas csak úgy őrizhette volna meg magyarságát, ha a Fradi ellen rosszabbul focizik.

Azon a tömeg, amelyről most beszélek, hasonlóképpen viselkedett. De érzelmi kitérései egy konkrét célon, a választás megnyerésén túl kapcsolódtak valami

fennkölt ideához is: a Vezérnek és néhány alvezérének a személyéhez. „Viktor szeret téged” – megszületett egy ilyen propagandacsemege, amely abszurdításában túlszárnyal minden eddig ismert jelszót, és Orwell szatirikus regényének, az 1984-nek a világát idézi fel. A kellemes, fiatal arcok a szemünk láttára torzultak el a kamerák pillantásainak kereszttüzeiben, ahányszor elhangzott egy szocialista vagy szabad demokrata politikus neve, és máris zengett a pfúj meg a gyalázkodás. Tartalmi indoklásra nem volt szükség (hacsak nem tekintjük tartalmi indokolásnak, hogy az ellenzék politikusai sátáni ösztönzésre külföldieknek akarják ajándékozni a magyar parasztok földjét, továbbá alig várják, hogy felemelhessék a gázárakat, és nehéz drogokra szoktathassák hazánk ifjúságát). A közös tombolás egyszerre volt eszköz és cél is. „Tegy velünk, amit akarsz, Viktor!” – így önteném szavakba a rendkívüli lelki állapotot. Ez teremtette meg a rendkívüli politikai állapotnak, a hatalom erőszakos megtartásának pszichikai feltételeit. A szituációt is megteremtették hozzá. Könnyű elképzelni, mi történt volna, ha az első forduló súlyos vereségének sokkjától megkerült több százezer tömeget végigsétáltatják Pesten, a számukra lefoglalt Kossuth tértől a számukra lefoglalt Hősök teréig. A fanatizálás vezérkultuszos formájának az a sajátossága, hogy a tömeg a legvérlázítóbb aljasságot is erkölcsi pátozzsal követi el. Amit a Vezér akar, az maga az Erény, mely magában hordja önnön igazolását.

A hatalom megtartásának erőszakos kísérlete nem talált volna támogatóra Európában. De kikísérletezték a hívószavakat, amelyekkel bármikor megpróbálhatják nyakunkba zúdítani a szittyai

fergeteget. Ilyen hívószó mindenekelőtt a „Viktor”, aztán a „polgár”, aki történe-
sen populistá, hiszen éppen a bűnös várost tekinti ellenségének. Ez a „polgár” gyűlöli a szocialistákat egyrészt, mert szocialisták, másrészt, mert a külföldi nagy- és fináncotke lakájai. A Horthy-rendszer hullájából irredenta és klerikális hívószavakat csaltak elő, amelyek – ismétlem – nem önmagukból merítik varázsukat, hanem főként abból, hogy a Vezér ajkáról röppentek fel újból. A hívószavak többsége látszólag elveket jelöl, valójában azonban csak elvpótlékok. Azért olyan veszélyesek, mert igazi és jogos igény hívta életre őket.

A rendszerváltozás után olyan gazdasági és politikai képződmény alakult ki térségünkben, amelyet a korszerű eszmék és elvek torokszorogató szűkössege jellemez. Az összefüggő, nagy világnézetek elvesztették vonzerejüket, a helyükbe tóduló posztmodern divatok ásatagok voltak már születésük pillanatában is. A politikai szabadság a szociális bizonytalansággal együtt köszöntött be, és ez megviselte a szabadságfilozófiák vonzerejét. A kapitalizmus, amelynek építésébe belefogtunk, egyébként sem kedvez az emberbaráti eszményeknek, mert az egyenlőtlenség nem pusztán folyománya virágzásának, hanem feltétele is. Az egyetlen baloldali gondolat, amely az utolsó évtizedben eltökélt és önfeláldozó híveket toborzott magának, az antiglobalizmus. Ez leginkább a korai kapitalizmus gépmobil mozgalmához hasonlítható, és győzelemre is körülbelül annyi az esélye, mint elődjének volt. Életképes, totális alternatíva híján csak arra törekedhetünk, hogy a feltartóztathatatlan globalizációs folyamatnak szociálisabb irányt adjunk, de egyelőre ez a feladat sem az elvek és eszmék, ha-

nem csak a praktikus részlekpézelések szintjén jelentkezik.

Csakhogy az emberek lelki szükségleteiket is ki szeretnék elégíteni. Ha nincs eszmekínálat, akkor eszmepótlékokkal is elbódíthatók. Ezt az esélyt ismerték fel a hatalom megszállottjai. „Keresztény”, „Magyar”, „Tizenötmillió politikai nemzet”, „Idegenszívűek”, „Hazaárulók”, továbbá „Viktor”, „Viktor”, „Viktor” – ezeket a hívószavakat prefasiszta reminiszcenciákba burkolva, történelmi kontextusuktól és a valóságos viszonylatoktól megszabadítva drogként fröcskölik az egyetlen testté pépesedő tömeg ereibe. E droggal szemben a demokratikus politikának szívósan és higgadtan a valóságot kell felvonultatnia. A honmentő frázisokkal szemben szociális és emberjogi elkötelezettséget. Nagy-Magyarországgal szemben Európát, melyben otthonra és egymásra is találhat minden magyar. Az ellenfél gyűlöletével szemben a gyűlölet gyűlöletét. Az alkotmányos berendezkedés elnyomórtásával szemben a hatalmi ágak felelősségteljes önállóságát. A hangos és képes hülyítő helyett közszolgálati rádiót és televíziót...

Nem folytatom tovább, mert még el sodor a parttalan pátozz. Ironikus személynem máris feszeng. Csak nem fordított ki magamból a veszedelem? Magyarországon megjelent az utcákon és a képernyőkön, mindenki számára jól láthatón és hallhatóan a fasizmus mint őszinte lelki igény. Minden olvasómat arra kérem, fontolja meg, hogy igaz-e ez a megfigyelésem; és ha igaz, akkor mi a teendő? Én pedig elhallgatok, mert érzem, hogy ez a veszély nemcsak az országot fenyegeti, hanem a stílusomat is.

Eörsi István

író